

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

วิทยานิพนธ์ เรื่อง “ศึกษาเปรียบเทียบการบริหารเชิงพุทธกับธรรมาภิบาล” ในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาหลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารเชิงพุทธ ๒) เพื่อศึกษาหลักการและแนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาล ๓) เพื่อเปรียบเทียบหลักการและแนวคิดของการบริหารเชิงพุทธกับหลักการและแนวคิดหลักธรรมาภิบาล

ดำเนินการศึกษาโดยการศึกษเอกสาร และรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ทั้งเอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสาร สิ่งตีพิมพ์ทางวิชาการที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการบริหารเชิงพุทธ และหลักธรรมาภิบาล นำข้อมูลที่ได้มาจัดประเภทตามหัวเรื่องที่กำหนด แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา เรียบเรียงและนำเสนอข้อมูลและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารเชิงพุทธ พบว่า เป็นการนำหลักการบริหารทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการบริหาร ทั้งการบริหารคนในองค์กร บริหารงาน ตลอดจนใช้การบริหารเชิงพุทธมาเป็นแนวทางหรือหลักการดำเนินงานอย่างถูกวิธีและดีงามตามความเหมาะสม มีหลักสำคัญ ๓ ประการ คือ การครองตน การครองคน และการครองงาน

หลักการครองตน ได้แก่ การปฏิบัติตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ ซึ่งหมายถึง คุณธรรมที่สำคัญ ๗ ประการ ประกอบด้วย รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักชุมชน รู้จักบุคคล คุณธรรมทั้ง ๗ ประการนี้ เป็นคุณธรรมสำหรับสัปปุริสชนหรือคนดี และเป็นคุณธรรมสำคัญของผู้นำที่สมบูรณ์แบบด้วย เพราะจะนำบุคคลไปสู่ความมีคุณค่าอย่างแท้จริง เรียกได้ว่าเป็นคนสมบูรณ์แบบ ซึ่งสามารถนำหมู่ชน และสังคม ไปสู่ความสันติสุข และความเจริญก้าวหน้าตลอดไป

หลักการครองคน ได้แก่ การปฏิบัติตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ซึ่งเป็นธรรมยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในความสามัคคี ประกอบด้วย ทาน คือ การให้ ปิยวาจา คือ กล่าววาจาอันเป็นที่รัก อตถจริยา คือ การประพฤติตนเป็นประโยชน์ และสมานัตตตา คือ ความมีตนเสมอหรือทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ผู้บริหารหรือผู้นำควรยึดหลักธรรมสังคหวัตถุ ๔ เพื่อการครองคนและประยุกต์ใช้กับทักษะภาวะผู้นำ

หลักการครองงาน ได้แก่ การปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ซึ่งเป็นคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย ประกอบด้วย ฉันทะ คือ ความพอใจ วิริยะ คือ ความเพียร ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม จิตตะ คือ ความคิดมุ่งไป อุทิศตัว อุทิศใจให้แก่สิ่งที่ทำ วิมังสา คือ ความไตร่ตรอง หรือทบทวน ผู้บริหารหรือผู้นำควรยึดหลักธรรมนี้เพื่อประยุกต์ใช้กับการทำงานของหมู่คณะและองค์กร

๕.๑.๒ หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาล พบว่า เป็นการบริหารที่ว่าการสร้างระบบการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี เพื่อส่งเสริมและผลักดันให้ภาครัฐ ภาคธุรกิจ ภาคเอกชน และภาคประชาชนได้ตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ในการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมให้มีประสิทธิภาพตามหลักกฎหมาย มีส่วนรับผิดชอบในระบบการบริหารจัดการบ้านเมืองและสังคม โดยอาศัยหลัก ๖ ประการ คือ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า

หลักนิติธรรม เป็นหลักการใช้กฎหมายซึ่งเป็นตัวบทกฎหมาย ระเบียบวินัย ข้อบังคับ กติกา หรือข้อตกลงต่าง ๆ มาเป็นบรรทัดฐานในการบริหาร อย่างยุติธรรม เสมอภาค เป็นธรรม และชอบธรรม ได้รับการยอมรับและปฏิบัติตามจากสังคมและสมาชิก

หลักคุณธรรม เป็นหลักของความดีงามที่ปลูกฝังอยู่ในจิตใจ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว ควบคุมพฤติกรรมที่สะท้อนออกมาให้ถูกต้องเหมาะสม ในการบริหารจะต้องมีการนำหลักคุณธรรมมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเพื่อนร่วมงาน ซึ่งจะทำให้เกิดความรู้สึกศรัทธา มีประสิทธิภาพ และมีความน่าเชื่อถือ

หลักความโปร่งใส เป็นการสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน โดยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารให้สมาชิกในสังคมเข้าถึงได้โดยไม่ปิดบังอำพราง และมีส่วนร่วมในการตรวจสอบ มีบทพิสูจน์ให้เห็นมุมมองในการพยายามที่จะทำให้เกิดความโปร่งใสในองค์กร เพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นผลทำให้สังคมไม่เข้าใจ

หลักการมีส่วนร่วม เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ร่วมรับรู้ ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมปฏิบัติ หรือร่วมตัดสินใจ ตลอดจนร่วมสนับสนุน ติดตาม และตรวจสอบการปฏิบัติตามสิ่งที่ตนได้ตัดสินใจ เพื่อให้เกิดพลังในการดำเนินงานไปสู่วัตถุประสงค์และเป้าหมายอย่างมีคุณภาพ การให้ความร่วมมือ ไม่แบ่งพรรคแบ่งพวก

หลักความรับผิดชอบ เป็นความรับผิดชอบต่อการตัดสินใจ การกระทำ และผลงานของตนที่ปรากฏ รับผิดชอบต่อสมาชิกผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย องค์กร และสังคมโดยรวม ด้วย การที่จะเป็นกลไกที่มีความรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ต่อสาธารณชนได้ดี จะต้องมีการจัดตั้งหน่วยงานที่ช่วยในการประสานงาน ช่วยใกล้ชิดให้เกิดแนวทางที่ดีในการตอบสนองความต้องการจากกลุ่มต่าง ๆ อย่างเป็นรูปธรรม ทำให้ครอบคลุมถึงพันธกิจต่าง ๆ อย่างรอบด้าน

หลักความคุ้มค่า เป็นการบริหารจัดการโดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อส่วนรวม ทำให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล มีการรายงานผลการทำงานอย่างต่อเนื่อง และแสดงประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรต่อสาธารณะ ซึ่งผู้นำจะต้องมีความเข้าใจในเรื่องของประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และความคุ้มค่าของโครงการ เลื่อนนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ และพัฒนาความรู้ความสามารถของบุคลากรอย่างเป็นระบบ

๕.๑.๓ ผลการเปรียบเทียบการบริหารเชิงพุทธกับหลักธรรมาภิบาล พบว่า การบริหารเชิงพุทธ เป็นหลักการบริหารตน บริหารคน และการบริหารงาน ผู้ใดก็ตามที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ ไม่ว่าจะเป็นกิจการ การประกอบการใดก็ตาม พึงรับรู้และประพฤติปฏิบัติ หากต้องการให้การบริหาร และผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชา บรรลุเป้าหมายในการทำงานมีความสุข และบรรลุเป้าหมายขององค์กรทั้งองค์กร เกิดผลดี ที่ได้ทั้งตน คน และงานประสบ

ความสำเร็จด้วยดี ขณะที่หลักธรรมาภิบาล ให้ความสำคัญ กับระบบคุณธรรม และจริยธรรม เนื่องจากการบริหารและการจัดการทั้งในภาครัฐ และภาคเอกชนประสบกับภาวะวิกฤติอันเกิดจากการทุจริตที่ระบาดออกไปอย่างรวดเร็ว และกว้างขวาง ความไม่รับผิดชอบ ต่อสังคมหรือส่วนรวม คำนึงแต่ประโยชน์ของตนเอง และพวกพ้อง อันเป็นการบริหารจัดการที่ขาดคุณธรรม และจริยธรรม ซึ่งสามารถอธิบายได้ ดังนี้

๑) หลักการครองตน ตามหลักการบริหารเชิงพุทธเป็นการปฏิบัติตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ คือ รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักชุมชน และรู้จักบุคคล ส่วนหลักธรรมาภิบาลให้ความสำคัญกับการปฏิบัติตนตามหลักคุณธรรมที่เป็นหลักของการทำงาน ที่ปลูกฝังอยู่ในจิตใจ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว ควบคุมพฤติกรรมที่สะท้อนออกมาให้ถูกต้องเหมาะสม และหลักความรับผิดชอบต่อการตัดสินใจ การกระทำและผลงานของตนที่ปรากฏรับผิดชอบต่อสมาชิก ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย องค์กร และสังคม

๒) หลักการครองคน ตามหลักการบริหารเชิงพุทธเน้นการปฏิบัติตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ซึ่งเป็นธรรมยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในความสามัคคี ประกอบด้วย ทาน คือ การให้ ปิยวาจา คือ กล่าววาจาอันเป็นที่รัก อตถจริยา คือ การประพฤติตนเป็นประโยชน์ และสมานัตตตา คือ ความมีตนเสมอหรือทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ส่วนหลักธรรมาภิบาลเน้นที่หลักนิติธรรม อันเป็นการใช้กฎเกณฑ์ ระเบียบวินัย ข้อบังคับ กติกา หรือข้อตกลง มาเป็นบรรทัดฐานในการบริหารอย่างยุติธรรม เสมอภาค เป็นธรรม และชอบธรรม ได้รับการยอมรับและปฏิบัติตามจากสังคมและสมาชิก และหลักการมีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องได้ร่วมรับรู้ แสดงความคิดเห็น ร่วมปฏิบัติ หรือร่วมตัดสินใจ ตลอดจนร่วมสนับสนุน ติดตาม และตรวจสอบ

๓) หลักการครองงาน ตามหลักการบริหารเชิงพุทธเน้นการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท ๔ ซึ่งเป็นคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย ประกอบด้วย ฉันทะ คือ ความพอใจ วิริยะ คือ ความเพียร ขันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม จิตตะ คือ ความคิดมุ่งไป อุทิศตัว อุทิศใจให้แก่สิ่งที่ทำ วิมังสา คือ ความไตร่ตรอง หรือทบทวน ส่วนหลักธรรมาภิบาลให้ความสำคัญกับหลักความโปร่งใส คือการสร้างควมไว้วางใจซึ่งกันและกัน โดยการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารให้สมาชิกในสังคมเข้าถึงได้ และมีส่วนร่วมในการตรวจสอบ และหลักความคุ้มค่า คือการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัด ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อส่วนรวม ทำให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล มีการรายงานผลการทำางานอย่างต่อเนื่อง และแสดงประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากร

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากการศึกษาเปรียบเทียบการบริหารเชิงพุทธกับหลักธรรมาภิบาลในครั้งนี้ พบว่าการบริหารทั้ง ๒ ประการนั้น มีส่วนสำคัญในการนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ และมีส่วนช่วยในการป้องกันความผิดพลาด เสียหาย อันเกิดจากการบริหารได้เป็นอย่างดี ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ ดังนี้

๑) องค์กรทุกระดับควรมีการนำหลักการและแนวคิดของการบริหารเชิงพุทธ และหลักธรรมาภิบาลมาใช้เป็นกรอบในกำหนดนโยบายการปฏิบัติงาน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ และเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

๒) ให้ความสำคัญกับการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งที่ได้กล่าวไว้ในงานวิจัยนี้ และหลักธรรมข้ออื่น ๆ มาปรับใช้ในการบริหารงานอย่างเป็นรูปธรรม

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาเปรียบเทียบการบริหารเชิงพุทธกับหลักธรรมาภิบาลในครั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่ายังมีประเด็นที่น่าสนใจและควรต้องทำการศึกษาอีกมาก ซึ่งในวิทยานิพนธ์นี้ไม่อาจศึกษาให้ครอบคลุมได้ทั้งหมด ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอเสนอหัวข้อสำหรับท่านผู้สนใจจะทำการศึกษาวิจัยต่อไป ดังนี้

๑) ศึกษาเปรียบเทียบการบริหารเชิงพุทธในทัศนะของปรัชญาเมธีตะวันตก กับปรัชญาเมธีตะวันออก

๒) ศึกษาเปรียบเทียบหลักธรรมาภิบาลในทัศนะของปรัชญาเมธีตะวันตก กับปรัชญาเมธีตะวันออก

๓) ศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างหลักพุทธธรรมกับหลักธรรมาภิบาล

๔) ศึกษาการบริหารเชิงพุทธแบบบูรณาการกับหลักธรรมาภิบาลในองค์กร

ภาครัฐและเอกชน